

Preek over Genesis 42

- Schildwolde, 26 augustus 2018
- Kees van Dusseldorp
- doop

Thema: De kracht van een vergevende houding

Liturgie:

votum en groet

Ps.42:1,3

wetslezing

Ps.86:2,4

doopformulier 3

bediening doop

Opw.733 *Tienduizend redenen*

gebed

lezen: Gen.42:1-17; 18-28; 29-38 (afgewisseld met 'het lied van Jozef en zijn broeders')

Rom.12:9-21

Ps.34:5,6

preek Gen.42:18

Opw.629** *Als er vergeving is*

gebed

collecte

Gz.69 *U, heilig Godslam, loven wij*

zegen

Gemeente van Christus,

** schade, littekens, trauma's: je loopt wat op in het leven!

'Zouden jullie niet eens naar Egypte gaan?'

De oude vader Jakob heeft zijn zonen bij zich geroepen.

Hij is verbolgen. 'Waarom ondernemen jullie niets?'

Kijk eens hoe het land erbij ligt. Geel en bruin, dor en droog.

Kijk eens hoe het vee erbij loopt: mager, hongerig, lage productie.

Waarom ondernemen jullie niets? Jullie zijn veertigers, vijftigers, ondernemend, verantwoordelijk. Jullie staan in het volle leven!

Jullie weten toch dat er in Egypte graan te krijgen is? Hoeveel burens en collega's zijn er al niet geweest. Het kost wat, zeker, maar dat is ons probleem toch niet?

Ik ben al meer dan honderd jaar. En moet ik jullie vertellen hoe je deze slechte jaren overleeft? Waarom ondernemen jullie niets?'

De broers kijken elkaar aan. Natuurlijk voelen zij de honger ook. Zij zien ook hoe het gewas verschroeit, hoe de rantsoenen krimpen. Natuurlijk weten zij van het graan in Egypte. Maar ja, Egypte... Dat was precies het land waar ze het niet over wilden hebben. Die naam alleen al. Egypte, dat roept zoveel op. Herinneringen, schaamte, schuldgevoel. Egypte, dat is gekoppeld aan Jozef, hun broertje. Naar Egypte hadden ze hun broertje verkocht. Daar willen ze niet aan herinnerd worden. Of nog erger: stel je voor dat ze een spoor van hem daar zouden tegenkomen. Geconfronteerd zouden worden met deze inktzwarte bladzijde uit hun leven. Ze zijn het echt niet vergeten. Ze lopen er al twintig jaar mee rond. Hun geweten spreekt. Steeds als het E-woord valt, kijken ze schichtig op.

Jakob heeft daar geen last van. Hij kent het verhaal niet. Hij heeft last van iets anders. Hij heeft een zoon verloren. Zijn erfgenaam, zijn opvolger, oudste zoon van zijn belangrijkste vrouw. Wie zal peilen wat het trauma is van het verlies van een kind? Iedereen begrijpt dat je dan extra zuinig bent op je andere kinderen. Wie zal Jakob veroordelen om de beschermende en angstige manier waarop hij met Benjamin omgaat, het kleine broertje van Jozef? En toch, wijs is het niet. Door zijn krampachtigheid staat hij én zichzelf én Benjamin én de anderen in de weg om in vrijheid te leven.

Trauma's, schaamte, verlies, schuld, littekens, gebroken relaties, wie loopt ze niet op in het leven? Een baby heeft er nog geen weet van. Hoe ouder je wordt, hoe meer je meemaakt, hoe meer er in je rugzak terecht komt. De werkelijkheid is weerbarstig. Het leven soms dor en droog. Een puinhoop maken mensen er soms van. Soms door opzettelijk anderen te kwetsen, te misbruiken, weg te duwen. Uit wraak, uit angst, uit lust, uit emotie. Soms door met de beste bedoelingen toch de verkeerde dingen te zeggen, de verkeerde keuzes te maken, naar de verkeerde mensen te luisteren. Soms door omstandigheden en gebeurtenissen waar niemand iets aan kan doen. Wie komt er zonder kleerscheuren vanaf? Wie wordt wijs zonder schade en schande? Hoe blijf je in beweging als de last op je schouders steeds groter wordt? Hoe kunnen mensen een gemeenschap vormen, als er zoveel kapot is in de verhoudingen? Hoe vind je de weg naar het leven?

** de koninklijke weg van God: zie je schuld onder ogen

In deze werkelijkheid van het leven speelt zich het verhaal af van Jozef en zijn broeders. Het is een leer verhaal voor Gods volk. Wijsheid die een weg wijst, ook voor jou. Nee, er staan geen duidelijke aanwijzingen van God. Ook wordt ons niet verteld wat God doet of wat Hij zegt. We zien alleen mensen bezig. We lezen wat ze zeggen en wat ze doen en ook – en dat is uitzonderlijk in de bijbel – wat er binnen in hun hoofd omgaat. En toch heeft God de regie. Het is een leer verhaal. Het wijst ons de weg. En de weg van God is nooit een weg van weggijken, toedekken, omlopen, ontwijken en stilzwijgend dulden. God kiest de koninklijke weg. De weg die toekomst heeft en vrede geeft.

De broers moeten naar Egypte. Ze zullen hun verleden onder ogen moeten zien en hun fouten moeten rechtzetten. Ze moeten de confrontatie met hun geweten aan. 'Eerlijke mensen zijn we', zeggen ze steeds tegen de onderkoning. Die eerlijkheid moeten ze opnieuw uitvinden. Ook Jakob moet zijn angst in de ogen kijken en Benjamin leren loslaten. Hij moet zich opnieuw leren toevertrouwen aan Gods goedheid om uit de doolhof van de rouw te komen. Afstand moet overbrugd worden, schuld erkend, zonde benoemd en verzoening gezocht. Dat is de koninklijke weg. De weg naar de vrijheid, naar het leven.

Is het niet altijd de weg die God kiest? De confronterende, maar tegelijk bevrijdende weg? God is toch de enige die het kwaad niet toedekt, die niet aan de kant gaat voor angst en afwijzing, die zich niet neerlegt bij de gebrokenheid. Hij is het die broers weer tot broeders maakt. Hij is het die van elkaar vervreemde mensen weer met elkaar verbindt. Hij is het die doodlopende wegen openbreekt. Daarvoor kiest God de koninklijke weg: wat verzwegen wordt, moet aan het licht komen. Wat fout was, moet worden rechtgezet. Schaamte moet overwonnen worden, leugens ontmaskerd, misbruik erkend, schade betaald en zonde vergeven. De koninklijke weg. Confronterend, pijnlijk, maar de enige weg die bevrijdt.

God wil dat je je schuld onder ogen ziet. Je kunt er wel voor weglopen, maar schuld haalt je in. Als je wordt geconfronteerd met je verleden. Of als je geweten gaat spreken.

Ik kreeg een maand of vier geleden een mailtje: 'Kees, misschien herinner je je mij nog. We hebben ooit bij elkaar in de klas gezeten op de lagere school. Ik heb onlangs met een conferentie meegedaan en voel me gedrongen om schoon schip te maken. De Heilige Geest bepaalde mij erbij dat ik jou indertijd regelmatig gepest heb. Zelfs heb ik je – samen met een ander – een keer in een hoek gedrukt. Dat had ik nooit mogen doen. Ik wil je daarvoor vergeving vragen.'

Ik was heel verrast. Ik had helemaal geen nare herinneringen aan deze jongen. Zijn moedige mail gaf ons een mooi gesprek. Samen waren we dankbaar voor Gods genade. Zie je schuld onder ogen. Of het nu lang of kort geleden is. Of het bekende onbekende zonden zijn. Stap met God je fouten en je angsten tegemoet. Maak schoon schip.

Wie het verhaal leest, denkt: dit verzin je niet. Dat die tien broers buigen voor Jozef, zonder hem te herkennen. Dat hun kleine broertje, de beoogde opvolger van hun vader, die zij hadden verkocht als slaaf, nu hier de wereld staat te redden van de hongerdood! Dat zij van hem afhankelijk zijn. Wat een bijzondere samenloop van omstandigheden! Wie God kent, die ziet: Hij heeft de regie. Hij wil dat de broers met hun verleden afrekenen. Omdat schuld en schaamte mensen vastzetten op de weg naar de dood. De broers gingen liever dood van de honger dan zelf een stap naar Egypte te zetten. Ze moeten weer met het gezicht naar het leven gaan staan. Hij wil de twaalf broers weer in vrede bij elkaar. Omdat Hij uit dat twaalfstal zijn volk wil produceren. Ze moeten weer met het ge-

zicht naar elkaar toe gaan staan. God kiest de koninklijke weg. Nog steeds. Confronte-
rend, maar bevrijdend. Dat is de enige weg die toekomst heeft. Ze moeten naar Egypte.

** Jozef: een vergevende houding

Zijn oudste zoon had hij Manasse genoemd: 'God heeft mij mijn verleden laten vergeten.
Wat gebeurd is, is gebeurd. God heeft mij ervan bevrijd.' Zijn tweede zoon had hij Efraïm
genoemd: 'God roept mij om vruchtbaar zijn. Ik kijk naar de toekomst. Ik weet mij ge-
roepen om anderen tot een zegen te zijn.'

Prachtige woorden! Echte geloofsbelijdenissen. Maar hoe werkt dat als het erop aan-
komt? Werkt die genade van God dan echt? Is hij echt bevrijd van bitterheid? Lukt het
hem om geen wraak te nemen? Hoe lastig is het om christelijk te reageren als het erop
aankomt! Je kunt zingen van Gods liefde. Belijden dat je van genade leeft. Bidden om
vervulling met de Geest. Maar als je beschadigd bent en je de pijn weer voelt. Als je de
daders naar je toe ziet komen. Als de emoties weer opborrelen. Wat betekent het dan dat
je van genade leeft? Zoek je dan Gods liefde? Sta je dan open voor vergeving? Nee, niet
zomaar. Verzoening kan niet zonder schulderkenning, berouw en bewijs van beterschap.
Maar toch: stem je dan af met God? Of luister je alleen naar je eigen gevoelens?

Jozes mag dan onderkoning van Egypte zijn, naar een Egyptische naam luisteren, een
Egyptische vrouw hebben, Egyptische kleren dragen en de Egyptische taal accentloos
spreken, van binnen zit nog steeds de Hebreeuwse herderjongen, die Jozef heet, van zijn
vader houdt en zijn kleine broertje mist. En die nog heel goed weet hoe zijn broers hem
hadden gepakt, beroofd en verkocht. Hoe hij door hun toedoen jaren in de kerkers had
doorgebracht. Het komt allemaal boven als hij die mannen in de rij ziet staan. In de hem
zo vertrouwde kleding. Wat moet hij zeggen? Wat moet hij doen? Tien zijn het er, hij telt
toch goed? Ja, tien! Benjamin is er niet bij! Er zal toch niets met Benjamin zijn!?

Ze vallen op de grond en buigen voor hem. Hard maakt Jozef zijn gezicht. Bars spreekt
hij hen toe. In het Egyptisch. Een tolk vertaalt.

'Waar komen jullie vandaan?'

'Uit Kanaän, heer, om voedsel bij u te kopen.'

'Spionnen zijn jullie! Jullie maken misbruik van de situatie. Jullie liften mee met de hon-
gertocht om te kijken waar onze zwakke plekken liggen!'

'Nee, heer, echt niet. wij zijn eerlijke mensen. We hebben allemaal dezelfde vader.'

'Ik geloof jullie niet. Jullie zijn spionnen.'

'Nee, heer, echt niet. Eigenlijk zijn we met z'n twaalfen. Maar één is er niet meer en de
jongste is bij vader thuis gebleven'.

'We zijn met twaalf broers.' Wij zijn broers! Dat is voor deze heren een bijzondere uit-
spraak! 'Één is er niet meer.' Maar die éne is nog nooit zo dichtbij geweest. Het is degene
voor wie ze nu kruipen. Maar hij ook nog nooit zo aanwezig geweest in hun hoofd en in
in hun woorden. Ze hebben echt last van hun geweten!

'Ik geloof jullie pas, als jullie het bewijs leveren. Eén van jullie moet die jongste broer
halen.' En Jozef gooit hen in de gevangenis. Drie dagen. Om hen iets te laten voelen van
zijn eigen vernedering? Van de frustratie als je niet geloofd wordt? Van hoe het voelt als
er naar je smeekgebed niet wordt geluisterd? De broers ervaren wat Jozef ook ervaren

heeft. Toch zit er ook nog een andere kant aan. Jozef maakt met deze drie dagen gevangenis ook ruimte te maken om zelf na te denken. Hij heeft tijd nodig. Hij is niet direct klaar voor de ontmoeting. Verzoening zou te snel zijn. Voor hem en voor zijn broers. Hij zoekt met God een weg. Hij beseft: nu komt het erop aan. Hier word ik getest. Sta ik voor mijn woorden, voor mijn geloof? Leef ik van genade en met Gods Geest? Wil ik tot een zegen zijn? Hoe ga ik nu reageren? Wat is de weg van de Heer?

** de kracht van een vergevende houding

Op de derde dag heeft Jozef een beslissing genomen. Een beslissing waar hij mee geworsteld heeft. Hij zegt niet voor niets: 'Ik heb ontzag voor God. Daarom gun ik jullie het leven.' En zijn beslissing opent voor hen het leven. Hij wil ze meenemen naar het hart van God. Hij geeft hen een herkansing. Daarmee zet hij de deur naar verzoening op een kier. In zijn beslissing klinkt de genade en de wijsheid van God door. Wie met ontzag voor God begint, die wordt zelf een wegwijzer naar God. Wie zich afhankelijk weet van God, vindt een vergevende houding naar mensen.

Misschien klinkt het wat zweverig. Jozef wil zijn broers meenemen naar het hart van God. Toch ligt daar het echte leven. Daar kom je alleen als je werkelijk je schuld onder ogen ziet. Als je echt van genade wilt leven. Zonder dat ze het doorhebben, zet Jozef hen op de weg naar verzoening. Hij wil dat ze in de spiegel kijken. Dat hun erkenning diepte krijgt. Dat ze andere keuzes leren maken. Dat ze rekening leren houden met mensen en met God. Zodat ze niet alleen gered worden van de hongerdood. Maar ook bevrijd van de strikken van de zonde, de schuld en de schaamte. Hij gunt ze het echte leven, zoals hijzelf dat gevonden heeft. Het leven dat toekomst heeft.

Hoe sterk is zijn beslissing! Met zijn opdracht toont Jozef dat hij een geweldige personal coach zou zijn. Hij maakt zich niet direct bekend. Hij vertelt ze niet dat hij ze vergeven wil. Hij wil ze de weg van de vergeving leren gaan. Daarom laat hij ze niet alle hoeken van Egypte zien. Daarom stuurt hij geen bebloede kleren naar zijn vader met de opmerking: is dit niet de kleding van uw zonen? Nee, Jozef gunt ze het leven. Vanuit een vergevende houding. Is Jozef zo'n perfecte gelovige? Nee, vast niet. Maar in het verhaal van de Bijbel betrappen we hem niet op zonden. Integendeel, steeds weer worden we eraan herinnerd dat God met hem was. En dat de wijsheid van God op hem rustte. Dat God hem tot verlosser van zijn volk bestemd heeft.

'Dit is onze straf', zeggen ze tegen elkaar, 'We zagen hoe ellendig onze broer zich voelde. En we trokken ons er niets van aan. Daarom zitten wij nu in de ellende.' Jozef verstaat zijn broers en hoort hoe ze zich bewust worden van hun misdaad. Hij helpt ze op die weg verder. Door hun broederband te testen, versterkt hij die. Zo laten ze niet alleen zien dat ze veranderd zijn, maar komen ze ook verder op de weg naar vergeving. Daarom houdt hij Simeon achter. Niet Ruben, omdat Jozef tot zijn ontroering heeft gehoord hoe Ruben het nog heeft proberen tegen te houden. Simeon wordt geïsoleerd, Benjamin wordt opgeëist en zijn vader wordt aangespoord om in beweging te komen. Het hele familiesysteem gaat op de kop. Zodat in dat zieke systeem de zwarte plekken worden opgeruimd en er ruimte komt voor verzoening en voor nieuwe verbondenheid. Dat zelfs Jakob niet te oud is om te leren. En zijn trauma te boven komt, bevrijd wordt uit de rouw. Leven van Gods genade is leven in vrijheid, vrede en vreugde!

Het is de kracht van een vergevende houding die een ander bij genade brengt. Vergeving is geen kwestie van sorry, zand erover. Vergeving is een weg van erkenning, nederigheid, aanvaarding van genade en opnieuw leren leven. De kracht van een vergevende houding is de bemoediging die een ander naar het hart van God brengt. Die niet voor eigenbelang gaat, voor wraak of eerherstel. Maar die bidt om het behoud van de ander. Om het werkelijk opruimen van schuld. Om vrede tussen hem en God. Om blijdschap in de Heer voor haar. Schuld tussen mensen staat ook tussen jou en God in.

Dat betekent dat je bij onrecht niet te snel zegt: het is oké, alles is vergeten en vergeven. Het betekent soms dat je zelfs aangifte doet. Niet uit wraak, maar omdat je iemand het leven gunt. Omdat het recht ruimte moet krijgen. En daders tot een echte schuldbelijdenis komen. Zodat ze van genade leren leven. Uit respect voor God. Zijn genade is niet goedkoop. Het koste hem zijn Zoon!

** Gods liefde en genade

Trauma's en littekens, schuld en schaamte, verlies en frustratie, wie loopt ze niet op in het leven? Wat is de werkelijkheid weerbarstig! Wat ontstaat er vaak schade! Vooral in de manier waarop mensen met elkaar omgaan. Soms opzettelijk, soms met de beste bedoelingen, soms door de omstandigheden.

Maar door alle puinhopen heen wijst God een weg. Hij gaat een weg. Het gezin van Jakob leert pijnlijke lessen. De koninklijke weg is een confronterende, maar tegelijk een heilzame leerweg.

Er bestaat een wereld waarin mensen als broers en zussen met elkaar in vrede kunnen leven! Er bestaat een leven waarin je vrede, vrijheid en vreugde kent!

Misschien geloof je niet dat dit echt kan. Dat klopt ook wel. Voor mensen is dat onmogelijk. Ook jij red het niet om met mensen in vrede te leven. Ook ik niet. Ja, misschien lukt het voor het oog. Als we netjes en fatsoenlijk met elkaar omgaan. Maar dat is geen verbondenheid. Dat geeft geen vrijheid en vreugde.

God kiest de koninklijke weg. Je moet naar Egypte. Zie je schuld onder ogen. Erken je fouten. Kijk je angst in de ogen. En vertrouw je opnieuw aan God toe. Leer leven van zijn genade en goedheid. Dan leer je de vergevende houding, die het goede zoekt voor een ander. Die erop gericht is de ander bij het hart van God te brengen. Die het mogelijk maakt om tot herstel van de relatie te komen. Die je de moed geeft om vergeving te vragen en om vergeving te schenken.

Het leven is een pijnlijk slijpproces. Waarbij steeds het risico bestaat dat je vastloopt. Door wat je overkomt, door wat je doet, door wat je meemaakt. Maar laat je slijpen! Plaats jezelf voor God. Dan loop je niet dood. Dan is het niet zinloos. Dan wint het kwaad het niet.

In de eerbied voor God en de dankbaarheid voor zijn genade leer je die vergevende houding, die jij en je wereld zo nodig hebben. Je leert een ander zien in het licht van Christus. En zoekt naar zijn of haar behoud. Dan wordt iets van Gods goedheid zichtbaar midden in de wereld. Met de belofte van het echte leven. Het leven in vrede, vreugde en vrijheid. Door Jezus Christus, onze Verlosser en zijn Geest.

Amen